

دیوار قزل آلان دومین دیوار بزرگ جهان

<http://www.cyrusnews.com/news/fa/?ni=25354&mi=40>

قزل آلان یا مار سرخ (دیوار بزرگ گرگان) طولانی‌ترین اثر معماری ایران باستان و پس از دیوار چین دومین دیوار تاریخی قاره آسیا با ۲۰۰ کیلومتر طول، در دشت گرگان و ترکمن صحرا قرار دارد. این دیوار از شرق دریای خزر در خواجه نفس شروع و از شمال آق‌قلعه و گمشیان گذشته پس از پیمودن شمال گنبد به طرف شمال غرب رفته و در کوه‌های پیش‌کمر محو می‌شود. در نوشته‌های تاریخی، دیوار بزرگ گرگان را که مانعی در برابر بیابان‌گردان آسیای میانه بوده به نام‌های سد سکندر، سد انوشیروان، سد فیروز، دیوار دفاعی نامیده‌اند و مطالب گوناگونی در مورد آن بیان داشته‌اند.

نخستین پژوهش‌های باستان‌شناسی این دیوار توسط ژاک دمرگان فرانسوی درست در ۱۰۰ سال پیش صورت گرفت که بخشی از مسیر دیوار را از روی نقشه ترسیم نمود. بعد از او باستان‌شناس فرانسوی (آرن) در سال ۱۳۱۲ خورشیدی بخشی از دیوار گرگان را به صورت پیمایشی، شناسایی و معرفی کرد. در سال ۱۳۱۶ خورشیدی اریک اشمیت آمریکایی با پرواز بر فراز منطقه، خط قرمز رنگی را بر روی زمین مشاهده کرد که با پیچ و تاب از دریا به سمت کوه‌های پیش‌کمر در شرق استان ادامه یافته است. او با دیدن این منظره عجیب این پرواز را بار دیگر تکرار کرد و با تهیه عکس‌های هوایی گام مهمی در شناسایی دیوار برداشت. بعد از آن دکتر محمد یوسف کیانی در سال ۱۳۵۰ با پرواز مجدد بر روی دیوار موفق به برداشتن عکس‌های جالب توجهی از دیوار شد و طول دیوار را ۱۷۵ کیلومتر با ۳۲ قطعه وابسته شناسایی کرد.

در سال ۱۳۷۸ با شروع ساخت سد گلستان بخشی از مسیر دیوار در و محدوده کانال آبیاری و زهکشی سد قرار گرفت و بنابر ضرورت حفظ دیوار آب سد از طریق دو کانال از زیر دیوار هدایت شد. بعد از آن در سال ۱۳۸۱، دیوار در شش فصل کاوش شد که اطلاعات فراوانی از آن به دست آمد. به طوری که هم اکنون باستان‌شناسان طول دیوار را ۲۰۰ کیلومتر می‌دانند. از آنجایی که در برخی از نوشته‌های این دیوار تا مرو ادامه داشته، باستان‌شناسان احتمال می‌دهند طول دیوار بیشتر از ۲۰۰ کیلومتر باشد که در کاوش‌های آینده به جواب آن خواهند رسید. همچنین تا قبل از تخمین زده می‌شد اما بر طبق آخرین نمونه‌های آزمایش شده در آزمایشگاه‌های معتبر این دیوار مربوط به دوره ساسانی است.

دیوار گرگان در مناطق کوهستانی ۲ و در دشت ۱۰ متر عرض داشته و آجرهای بزرگ آن ابعاد ۴۱ در ۴۱ و قطر ۱۰ سانتیمتر در دهها کوره آجرپزی پخت می‌شده است. بسته به خاک منطقه‌ای که آجر پخته می‌شد رنگ آن از نخودی تا قرمز فرق می‌کند. خندقی ۳۰ متری هم در جلوی دیوار کنده شده که آب از طریق آن به دشتهای و کوره‌های مسیر می‌رسید. از ارتفاعات پیشکمر تا روستای زاو در پارک ملی گلستان که ۳۵ کیلومتر است بخشهایی از دیوار سالم‌تر باقی مانده و با حفاری در چندین نقطه خوشبختانه بقایایی دیوار از زیر خاک بیرون آمده است

در کاوش‌هایی که تا کنون انجام شده است ۲ هزار متر مربع از دیوار حفاری گردیده است که در پی آن یک آتشگاه و استراحتگاه سربازان که فضا وابسته به دیوار بوده کشف شده است. همچنین دو قلعه از حدود ۳۸ دژ تخمین زده در طول دیوار کاوش شده که به نظر محل سکونت سربازان بوده است. قلعه‌ها از اندازه‌های ۱۲۰ در ۱۲۰ متر شروع و بزرگترین آن به ۲۴۰ در ۳۰۰ متر می‌رسید.

اکنون برای حفاظت دیوار در قسمت‌هایی از آن در دو طرف دیوار میله گذاری انجام شده تا حریم دیوار حفظ و از خرابی آن جلوگیری شود. راندن خودروها بر روی آجرهای ریخته از دیوار موجب شکستن و از بین آنها می‌شود و بعضی از آجرهای دیوار برای ساختمان‌سازی خود استفاده کرده‌اند. همچنین رعایت نکردن حریم دیوار از سوی سازمانهای دولتی خسارتهای فراوانی را به دیوار زده است.

بر طبق گزارشات مردمی نمونه‌هایی از آجرهای دیوار نزدیک ساحل دریای خزر و در داخل خلیج گرگان دیده است. در فصل آینده کاوش باستان شناسان قصد دارند باستان‌شناسی زیر آب دریای را با کمک غواصان انجام دهند تا آثار معماری احتمالی مدفون شده دیوار گرگان را در زیر آب بدست آورند. گفتنی است دیوار تمیشه دیوار دیگری در جنوب دیوار بزرگ گرگان است که بخش شمالی آن در خلیج گرگان وجود دارد و احتمال اینکه دیوار بزرگ گرگان و تمیشه زمانی یک دیوار بوده است.

درفش کاویانی

<http://derafsh-kaviyani.com/parsi/>